

**УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ**

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

МР АЛЕКСАНДРА САВИЋА *Друштвено-економски развој и промене у
Ужичком округу од 1947. до 1963. године*

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију:

13.06.2014. Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду

2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

- 1. др Александар Касаш (ментор), редовни професор, Историја модерног доба, 03.04.2006, Филозофски факултет Нови Сад.**
- 2. др Коста Јосифидис, редовни професор за ужу научну област Економија, Економски факултет Суботица.**
- 3. др Слободан Бјелица, ванредни професор Историја модерног доба, 28. 03. 2013, Филозофски факултет Нови Сад.**

3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив:

**Филозофски факултет факултет Нови Сад, историја,
магистар историјских наука.**

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: (Кандидат није похађао докторске студије, али је стицањем звања магистра историјских наука на Филозофском факултету, Одсек за историју у Новом Саду стекао право да приступи изради докторске дисертације).

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

АЛЕКСАНДАР (ВЛАДАН) САВИЋ

2. Датум рођења, општина, држава:

07.08. 1965. године, Пожега, Р. Србија

3. Назив Факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени сручни назив:

Филозофски факултет Нови Сад, историја, магистар историјских наука.

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма: (кандидат није похађао докторске студије, али је стицањем звања магистра историјских наука стекао право да брани докторску дисертацију по старом Закону о Универзитету).

5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:

Филозофски факултет Нови Сад, *Ужички округ 1944-1947. године*

(ментор проф. др Александар Касаш), 04.03.2009.

5. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Историја

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Друштвено-економски развој и промене у Ужичком округу од 1947. до 1963. године

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и слично.

Дисертација има укупно 338 страница, има три главе и седамнаест поглавља, 28 слика и чак педесетак табела које на својствен начин допуњавају текст дисертације и чине једно вредно сведочанство времена о којем пише докторанд.

Садржај: Прва глава: ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈА УЖИЧКОГ ОКРУГА (стр. 12-101), чини уводни део који, је у ствари синтетизовани део магистарског рада кандидата.

Наиме, идеја ментора била је да кандидат детаљно на једном микро простору проучи, пре свега на основу архивских докумената, специфичност Ужичког региона, не само у оквирима Србије, него и Југославије. То је учинио у првом поглављу, где је синтетички размотрио привредни живот овог краја (стр. 12-17) и показао шта је тај регион био до доношења првог Петогодишњег плана. Наравно, научно оправдано је да је друго поглавље (стр.18-27) посветио индустрији, занатству и трговини које привредне гране су биле од посебног значаја у идеолошкој концепцији југословенских комуниста. Посебно поглавље посветио је Отпору резолуцији

Информационог бироа у ужичком крају (стр.28-35).

Следеће поглавље посвећено је Привредним мерама и развоју од 1949-1963 (стр. 36-45). Посебну тематску целину детаљну анализу Савић, је на основу прворазредних докумената извршио готово свако индустријско предузеће и његов развој (стр. 46-65).

У дисертацији издвојио је, с правом, рударство (стр.66-68), али и саобраћај и саобраћајна предузећа (стр. 69-76), као и туризам и угоститељство (стр.77-100).

Посебно је издвојио у овој глави вредно питање које можда најбоље илуструје развој краја кроз мноштво табела Приказ развоја индустрије и извоза (статистике и табеле), стр.101-106.

Друга глава МОДЕРНИЗАЦИЈА СЕЛА има два поглавља:

Прво, Пољопривреда и аграрна политика (стр. 107-136), а друго Аграрна реформа и формирање задруга (137-170).

Трећа глава која је и ударна тематски у дисертацији ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ КАО ПОСЛЕДИЦА ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈЕ,

садржи пет поглавља у којима се расправљају резултати индустријализације Ужичког округа. Прво поглавље је синтетичко размишљање о времену од 1957. до 1962 (стр.171-179). Издвојио је и као посебна важна поглавља која су била резултат индустријализације: а то су здравство (стр.180-202), социјална заштита (стр. 203-217), просвета (стр.218-255), културни живот (стр.256-268) и анализа демографских кретања као последица индустријализације (стр.269-294). Закључна разматрања кандидат износи на страницама од 295 до 316. На крају докторске дисертације Савић доноси списак извора и литературе (стр. 317-338), наводећи фондове Архива Србије, Историјског архива у Ужицу, бројну штампу, посебно значајну локалну. Наводи и бројну монографску литературу везану за тему као и чланке по научним и стручним часописима.

У ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

У дисертацији, већ у првој глави, егзатним чињеницама кандидат доноси значајне податке који потврђују научност постављеног задатка а то је првенствено колико је индустријализација као модел југословенских комуниста имала утицаја на развој тог краја који је у сваком погледу доживео после рата «цивилизацијски шок». Могућност запошљавања у фабрикама и другим објектима који су грађени

омогућила је, не само могућност запошљавања и сигурније егзистенције, већ и повећани стандард. То је дало и пружио могућност да своју децу школују и стварају «нови, бољи живот», као основну синтагму југословенских комуниста, у прво време копирајући руски модел кога су се они држали све до сукоба са Совјетским Савезом и сукобом са земљама Информационог бироа. Истина, и сам кандидат учачава и посебно истиче да је та привилегија омогућавана искључиво партизанским породицама, али не и онима које су подржавале у рату четничку опцију, посебно у Ивањичком крају.

Научну вредност раду даје напор кандидата да истакне колики је значај спровођење Петогодишњег плана имао утицаја на овај регион, јер да до тога није дошло Ужички регион остао би крајње неразвијени и остао обична турска касаба. У дисертацији кандидат готово до детаља реконструише пословање сваког привредног предузећа, занатске радионице итд. Значај овог аналитичког приказа није без разлога јер ће он бити основа извођења Првог петогодишњег плана, Југословенски комунисти посебно Слободан Пенезић Крцун давали су овом региону и политички значај. Наиме, постојање Ужичке републике 1941. године, велике жртве после њеног пораза изазвао је међу сановништвом овог региона извесно разочарење у политику југословенских комуниста. Није случајно да је баш Ужице понело Титово име (у то време по један град у свакој југословенској републици понео његово име), Од не малог политичког значаја била је и изградња Партизанског трга на којем је била статута Јосипа Броза Тита. Ипак најзначајнији објекат индустријализације овога региона била је изградња Ваљаонице бакра Севојно које је проглашено за предузеће општедржавног значаја. Оно је могло да запосли и омогући егзистенцију многих породица Ужица и околине, које је запошљавањем већег броја радника омогућила егзистенцију за многе породице Титовог Ужица и шире. Кандидат у овом ударном поглављу дисертације даје мноштво података који илуструју убрзани раст који је утицао на друштвено-економски развој Ужичког округа. У разматраном хронолошком оквиру друштвени бруто производ укупне привреде порастао је с 48,5 милијарди динара у 1957 години на 92,9 милијарди а у 1962 ој години или за 91,7 %, што значи да је годишња стопа раста друштвеног бруто производа у овом периоду износила 14%. У 1957 ој години друштвени производ укупне привреде остварен је у

износу од 20,6 милијарди динара, док је у 1962-ој достигао је ниво од 39,1 милијарду. У овом периоду друштвени сектор бележио је пораст од 135,4 % а приватни за 19,4%.

Убрзана индустријализација омогућила је не само подизање стандарда становништва на виши ниво него је у многоне утицала и на модернизацију села, извршења аграрне реформе и формирања сељачког задругарства. Овим важним питањима кандидат је поклатио посебну главу у дисертацији. Мада је извршена извесна модернизација села формирање радних задруга, као и у исталим деловима друге југословенске државе донело је негативне последице и у овом округу.

Кандидат у посебној глави такође доноси егзактне податке колико је индустријализација утицала на побољшање здравствене, социјалне заштите, просвете итд. Такође у посебном поглављу потврђује комунистичку тезу да културни живот треба прилагодити радничкој класи, а не да је она «привилегија буржоазије». У раду се доносе и вредни подаци о промени демографске ситуације у округу. Ради илустрације доносимо само податак да је Титово Ужице после ослобођења имало близу осам хиљада становника, 1946. године 10.200 а почетком индустријализације 13.000.

VI СПИСАК НАУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ

1. *Из реферата Митре Митровић на Пленуму ЦК КПС 1949. године о проблемима Народне омладине, «Историјска баштина», бр.21, Ужице 2012,291-311.*
2. *Годишњи извештај Среског комитета Пожега за 1947. годину, «Пожешки годишњак», бр.10, Пожега 2012, 143-166.*
3. *Извештај о извршеном прегледу у Среском народном одбору Ивањица у партијској организацији Среза драгачево 1948. године, «Изворник», бр.28 за 2013 (рецензирано и примљено за штампу)*
4. *Годишњи извештај Титовоужичке области за 1949 и 1950. годину, (рецензирано и примљено за штампу; 200 стр.)*

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Рукопис докторске дисертације мр Александра Савића, по мишљењу Комисије, је

вредан допринос историјској науци и разумевању једног времена. Она се бави, мада у једној, микроцелини, у хронолошком оквиру који је кандидату задат, посебно је важан и специфичан, чак и у опште југословенским оквирима. Кандидат је на основу егзактних, нових података, пре свега из необјављене архивске грађе историчарима савремене историје донео низ егзактних података за разумевање политике југословенске државне, једно партијске политике у којој је индустријализација и електрификација била совјетски модел. Наравно раду посебну вредност доноси и анализа политике југословенске друштвено-економске политике након сукоба са земљама ИБ-а. Посебно је то кандидат истакао, апсолутно вредним новим, екзактним подацима, доношењем многих конкретних, искључиво на архивској документацији, што у историјској науци представља посебан научни допринос, за разлику од других друштвених наука. Анализирао је важну улогу доприноса привредног развоја Ужичког округа који је утицао на драстичне промене у цивилизацијском смислу тога краја, што је можда и најважнији и научни допринос. Вредна архивска истраживања извршио је на основу прворазредних докумената, према којима се последњих деценија наше друштво неоправдано неодговорно односи, посебно на период који је кандидат у дисертацији проучавао. Посебну потешкоћу у изради ове дисертације чинила му је несрећеност и недовољно и спорадично сачувана прворазредна грађа. У дисертацији Савић је на основу студиозног архивског истраживања дошао до основног циља који му је задат а то је да покаже колико је индустријализација утицала на свеукупни просперитет Ужичког региона и развије од једног кајње неразвијеног региона у развијеније у Србији. Посебност раду даје и покушај кандидата да истакне фаворизацију самог Ужица од назива Титовог, за разлику од Ивањичког који је тада сматран четничким.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања:

Кандидат је доносећи у раду мноштво егзактних података показао да је овладао традиционалним историјски методом и да садржи све елементе докторске дисертације. Огромна хеуристичка истраживања посебно је вредно истаћи јер је он

изаскивао огроман труд, доношењем мноштва вредних и корисних података Њена посебна вредност је и у томе што се у нашој савременој историографији овакве теме све више заобилазе, мада о овом периоду она још није дала крајњи и коначни суд. Веома добро је кандидат уочио и исткао колико је индустријализација Ужичког округа утицала на раслојавање села, почела да нагриза традиционалне облике сеоског живота, разбила остатке породичне задруге на селу, изменила многе обичаје. Млађа генерација одлази у градове и од тада отпочиње тзв. «старење села». С правом, кандидат је поклонио изградњи Ваљаонице бакра Севојно. Ово село у близини Ужица веома брзо се развило у модерно село као угледно за друга у тадашњем једнопартијском систему. Посебно се улагало у стамбену изградњу радника, тако да је стамбени фонд већ шездесетих година изградио 350 станова, а давани су и повољни кредити за адаптацију кућа и станова својих радника. Изградња ове фабрике омогућила је егзистенцију за многе раднике који су се радо упошљавали у њу, тим пре што је до почетка ова мала сеоска средина израсла у место са преко четири хиљаде становника чији су радници и породице могле да користе два одмаралишта, раднички ресторан изграђени спортски објекти за рекреацију, а Фабрика је својим радницима доделила чак преко хиљаду станова. На овом примеру кандидат је веома добро приказао постојање тзв. «полутана», тј. оних који су основну егзистенцију стицали у фабрици, али пореклом са села могли су да додатна примања остварују на селу, помажући својим родитељима. Убрзана индустријализација овог региона омогућила је могућност развоја у сваком погледу. Овај регион доживео је и значајне демографске промене. Тако је Ужице после Другог светског рата имало осам хиљада становника, а већ 1947. године 13.000 са тенденцијом све већег пораста. Ова убрзана идустријализација Ужичког региона донела му је многе предности у односу на друге регионе, чак и у југословенским оквирима. У периоду од 1957. до 1962. године инвестирано је око 65,3 милијарди динара. Према егзактним подацима кандидат нам доноси вредне податке да је у привредна улагања 1957 било уложено 6.990 милиона динара, а 1962. 20.618. Занимљиво је, чак и за даља научна истраживања да је у не привредна улагања 1957. издвојено 633 милона динара, а 1962. године чак 3.738 милиона динара, значи више од пет пута. Све је то имало велике предиспозиције и за развој туризма, нарочито

планинског, јер су у непосредној близини Златибор, Тара, Голија, Златар, Јавор и друге. Титово Ужице је почетком шездесетих година повезано асфалтним путем преко Чачка и Горњег Милановца са Београдом које је у то време олакшало, пре свега студирање деце радника овог региона. У то време осетио се и значај Златибора за развој туризма, те се гради асфални пут до Златибора, а од не малог значаја било је и оснивање самосталног аутопревозног предузећа «Ракета». Кандидат је у раду одређену пажњу покљонио и аграрним приликама, како је он назвао модернизација села. Веома студиозно посветио се и овом питању што за Ужички регион није од малог значаја. И у овом региону оно је давало «данак индустријализацији», од откупне политике југословенских комуниста, стварања сељачких радних задруга итд. Посебну специфичност даје и чињеница да се у њему поред одлива младих са села јављају и тзв. «полутани» тј. они који су радећи у фабрикама додатна примања имали и на селу.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе.

Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање.

1. Дисертација је у потпуности писана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе.

Она садржи све битне елементе које је квалификују да буде докторска дисертација.

3. По чему је дисертација оригиналан научни рад.

Пре свега, због бројности историјских чињеница, донетих на основу до сада необјављених архивских података и што Ужички регион до сада у историографији, на овај начин није проучаван. Такође, посебну вредност раду даје чињеница да је у југословенској историографији мање пажње придавано студиознијој историји градова и региона који сваки за себе имају своју специфичност. У досаашњој историографији новијег доба ишло се обрнутим путем, а то је да се одмах пришло синтетичким писањима историје Југославије, нарочито после Другог светског рата. Мада новији тренд с правом, користећи искуства европске историографије показују да без оваквих студиозних истраживања, посебно градова се тешко може разумети, не

само време, политичка историја владајуће структуре. *Најзначајнији научни допринос ове дисертације је што је кандидат на примеру једне микроцелине (овога пута Ужичког региона) показао у ком правцу се кретала економска политика југословенског комунистичког партијског врха у циљу индустријализације и напретка земље ка путу у социјализам. Не мала средства уложена су, пре свега у Фабрику бакра у Севојну чиме су створени услови за цивилизацијски напредак у сваком погледу.*

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултате истраживање.

Комисија сматра и једногласно доноси закључак да је мр Александар Савић начином и приказом резултата истраживања у потпуности одговорио задатој научној теми. Неки мањи недостаци, посебно неусклађеност синтетичких закључивања по поглављима у дисертацији не умањују њену научну вредност, а на њих ће Комисија кандидату указати на усменој одбрани.

Х ПРЕДЛОГ: На основу свега изнетог у Извештају Комисија предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета у Новом Саду да прихвати овај Извештај и кандидату мр Александру Савићу одобри одбрану докторске дисертације под насловом *Друштвено-економски развој и промене у Ужичком округу од 1947. до 1963. године* и проследи га на даљу процедуру.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

У Новом Саду, 26. 06. 2014.

Проф. др Александар Касаш

Проф. др Коста Јосифидис

Проф. др Слободан Бјелица